

Stipendieberättelse IRE-konferensen i Florida USA juni 2011

Av Erik Palm Stockholm 2012-02-26

Tack vare ett stipendium från stiftelsen Axel Johanssons Minne fick jag förmånen att få besöka IRE-, Investigative Reporters and Editors, konferens i Orlando Florida. Det är den ursprungliga Gräv-konferensen som startade på 70-talet och som senare överförts till Sverige. Skillnaden är att det görs väldigt mycket mer journalistik i USA som ger fler exempel att studera. I de stora redaktionerna finns även mer spetskompetens inom de områden jag är intresserad av; företagsgranskning och databaserad journalistik.

Visserligen är en del samhällssystem annorlunda i USA, och även om USA kanske blivit mindre tongivande i världen numera, så kan man inte komma ifrån att många av trenderna startar på andra sidan Atlanten. En grävkonferens blir även en spaning efter nya samhällsfenomen.

Konferensen ägde rum i den största byggnad jag besökt som inte varit en sportarena, Renaissance Orlando Hotel Marriott med 716 rum. Men det skulle som sagt lika gärna kunnat vara en inglasad fotbollsstadion. Med nästan tusen deltagande grävare behövdes det kapacitet. Det stora problemet på en sådan här gigantisk konferens är att det finns så ofantligt många föreläsningar och seminarier att välja mellan på begränsad tid. Det var mer än 250 talare i tio parallella seminarier. Att gå på vartenda undervisningstillfälle skulle ta en månad. Nu pressas allt ihop till fem dagar. För en grävande journalist är det nästan som för ett barn att bli instängd i en godisbutik. Så det gäller att veta vad man vill ha och sålla rejält i utbudet. Sommaren 2011 var jag mitt i produktionen av *Vi gav dom vår pappa* om Carema för SVT Dokument inifrån. Så jag fokuserade på seminarier som jag hade nytta av för det projektet, men även andra intressanta områden som jag inte sett granskningar av i Sverige.

Här är ett axplock av det jag fick med mig.

Minnesvärda seminarier

Konferensen började onsdagen 8 juni då dagen ägnades åt hur man granskar bolag utanför börsen och ideella stiftelser. Donationer till stiftelser är vanliga, eftersom de är avdragsgilla i deklARATIONEN, som de till viss del blivit i Sverige nyligen. På seminarierna fick vi flera intressanta exempel på bedrägerier, fusk, kontrollagstiftning och granskningsmetoder som kommit i kölvattnet av att donationsindustrin dragit till sig mängder av skojare.

På torsdagen fick jag intressant inblick i amerikanska journalisters möjligheter med granskningar med hjälp av hälsodatabaser.

På fredagen fick jag ut mycket av att lyssna på Investigative storytelling med Al Tompkins från the Poynter institute. Han gick igenom strukturer i berättande med talade exempel och gav råd hämtade från Shakespeare hur man skriver kraftfulla speakermeningar.

Det var även givande att höra Ira Rosen på *CBS 60 Minutes* berätta om hur han bjöd maffiamedlemmar på välluktande pizza för att få dem att öppna dörren, och även att ge andra handfasta råd och knep hur man odlar källor och även säkrar deras anonymitet.

Från lördagen minns jag föreläsningen av Walt Bogdanich, på *The New York Times* om hur man undersöker faror med nya medicinska metoder.

IRE-awards, USAs guldspadeutdelning, ägde rum under en lång lunch. Huvudtalare var Jeff Fager, executive producer på CBS 60 minutes. Han pratade mycket om hur man gör grävande journalistik lönsam och aktuell.

Praktisk nytta

Den mest givande sessionen var en paneldebatt om att undersöka vårdgivare. På konferensen fanns väldigt rutinerade och prisbelönta vårdreportrar som Mike Berens på *The Seattle Times*. Panelen diskuterade hur man lyfter fram rätt saker i en granskning av äldrevård, något som jag själv alltså var mitt inne i. Slutsatsen var att nyckeln för att komma förbi vårdbolagens välbyggda försvarsmurar och väcka allmänhetens intresse är systemkritik och väl genomarbetade fall.

Paneldebatten visade tydligt att frågan *vad* som hänt inte räcker för att väcka bra debatter. Allmänheten är luttrad när det gäller äldre som far illa på äldreboenden. Det har de hört för ofta. Och vårdbolagen är vana att hantera kritik om vanvård. Det avfärdas ofta av äldrevårdsbolagen som enstaka misstag på grund av den mänskliga faktorn hos vårdpersonalen, eller förklaringar som bygger på att den äldre var i så dåligt skick att de medicinska problemen var oundvikliga. Frågan *varför* någon vanvårdats blir därför central när det gäller äldreomsorg. En metafor som nämndes var att ingen läkare beskriver enbart symptomen utan systematiserar dem för att göra en diagnos av själva sjukdomen.

Det hade jag stor nytta av och det bekräftade vårt upplägg. I Carema-dokumentären betonade vi systemfelen bakom relevanta och väl genomlysta exempel av vanvård. Vi granskade tveksamma upphandlingar och avtal med bolagen, hemliga bonus- och aktieprogram för cheferna, fusk med bemanningsrapportering och internationell forskning om riskkapitalbolagens vårdproblem. Just systemkritiken ledde till den stora debatten om riskkapitalbolag i äldreomsorgen hösten 2011.

Värdet

Sammanfattningsvis kom jag hem med en anteckningsbok fylld med nya grävmetoder och många idéer till granskningar att göra i framtiden. Även för den pågående granskningen av Carema var det alltså väldigt värdefullt att ha besökt konferensen.

På kvällarna var det sociala tillställningar som en blueskonsert och middagar. Jag minglade och har en rejäl bunt visitkort inte bara från amerikanska utan även internationella journalister. De är värdefulla för framtida samarbeten och eventuella uppdrag.

Jag är väldigt tacksam för stipendiet. Som frilansare är det inte möjligt att bekosta en fortbildning utomlands av den här kalibern på egen hand.

Resfakta:

IRE ägde rum i Orlando, Florida 8-12 juni 2011. Själva konferensavgiften är bara 3000 kronor. Det dyra var boende och resan. Jag hyrde bil två gånger för att ta mig till och från konferensen och bodde på konferenshotellet. Jag flög med billigaste biljetten till Florida ett par dagar innan konferensen. Det gjorde att hela resan kostade lite mer än vad stipendiet täckte. Merkostnaden betalar jag gladeligen själv. För det var viktigt att få vila upp sig ett par dagar efter mycket intensivt arbete med den pågående inspelningen av dokumentären. Och framför allt var det ovärderligt att ha mindre jetlag under själva konferensen.